UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE „GEORGE EMIL PALADE” DIN TÂRGU MUREȘ

ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI APLICATE

DOMENIUL: FILOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

Doctorand:

Teodora RUSU

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA

TÂRGU MUREŞ

2021

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE „GEORGE EMIL PALADE” DIN TÂRGU MUREȘ

ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI APLICATE

DOMENIUL: FILOLOGIE

STRATEGII ALE SUBVERSIUNII ÎN OPERA LUI GELLU NAUM

REZUMAT

Doctorand:

Teodora RUSU

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA

TÂRGU MUREȘ

2021

CUPRINS

ARGUMENT 5

CAPITOLUL I AVANGARDA ÎN LITERATURA ROMÂNĂ ..**Error! Bookmark not defined.**

1.1. IDEOLOGIE, REVISTE, REPREZENTANȚI .....**Error! Bookmark not defined.**

1.1.1. REVISTE AVANGARDISTE .....**Error! Bookmark not defined.**

1.2. DE LA SUPRAREALISMUL EUROPEAN LA CEL ROMÂNESC. ÎNCEPUTURILE SUPRAREALISMULUI ROMÂNESC – PRIMA FAZĂ .....**Error! Bookmark not defined.**

1.2.1. GRUPUL SUPRAREALIST DE LA BUCUREȘTI ȘI SUPRAREALISMUL POSTBELIC .....**Error! Bookmark not defined.**

1.2.2. GHERASIM LUCA .....**Error! Bookmark not defined.**

1.2.3. D. TROST – UN ESEIST AL VISULUI .....**Error! Bookmark not defined.**

1.2.4. PAUL PĂUN .....**Error! Bookmark not defined.**

1.2.5. VIRGIL TEODORESCU ȘI JOCUL POETIC .....**Error! Bookmark not defined.**

CAPITOLUL II GELLU NAUM - AUTOPORTRET ÎN FĂRÂME. INTERVIURILE.....**Error! Bookmark not defined.**

2.1. CONCEPTE, SCENE ȘI TRĂIRI .....**Error! Bookmark not defined.**

2.2. ALTERITATEA ȘI *EUL* .....**Error! Bookmark not defined.**

2.2.1. „JE EST UN AUTRE” .....**Error! Bookmark not defined.**

2.3. DESPRE SUPRAREALISM ȘI GELLU NAUM 58

2.3.1. CONFESIUNILE *ALTUIA* DIN *FIECARE* .....**Error! Bookmark not defined.**

CAPITOLUL III STRATEGII ALE SUBVERSIUNII ÎN LIRICA LUI GELLU NAUM. DISCURSUL IUBIRII .....**Error! Bookmark not defined.**

3.1. PROIECTE DE/ SPRE IUBIRE .....**Error! Bookmark not defined.**

3.2. ARHETIPUL FEMININ ÎN CUPLUL DE ÎNDRĂGOSTIȚI: *ISOLDA STELLA FEROX* ȘI ALTE IPOSTAZE ALE FEMINITĂȚII .....**Error! Bookmark not defined.**

3.3. ANIMA/ ANIMUS: SIMBOLUL MATERN VS. SIMBOLUL PATERN .....**Error! Bookmark not defined.**

3.4. ELEMENTE ONIRICE ÎN LIRICA LUI GELLU NAUM 96

3.5. DESTRUCTURAREA CORPORALĂ. CORPUL CA INSTRUMENT COMUNICATIV .....**Error! Bookmark not defined.**

3.6. HERMENEUTICA SPAȚIULUI .....**Error! Bookmark not defined.**

3.7. *NOM FEMINA* - NUMIRE, INVOCARE ȘI EVOCARE .....**Error! Bookmark not defined.**

CAPITOLUL IV PROZA.....**Error! Bookmark not defined.**

4.1. PROZO-POEME: POEZIA ȘI DRAGOSTEA O CONTINUĂ AȘTEPTARE.....**Error! Bookmark not defined.**

4.2. *MEDIUM*.....**Error! Bookmark not defined.**

4.3. *CERNEALA SURDĂ* .....**Error! Bookmark not defined.**

4.4. *POETIZAȚI, POETIZAȚI...* .....**Error! Bookmark not defined.**

4.5. *PATUL CU CRINI* .....**Error! Bookmark not defined.**

4.6. *CASTELUL ORBILOR*.....**Error! Bookmark not defined.**

4.7. *CORNELIUS DE ARGINT* .....**Error! Bookmark not defined.**

4.8. *ALBUL OSULUI*.....**Error! Bookmark not defined.**

4.9. *AMINTIREA MEMORIEI*.....**Error! Bookmark not defined.**

4.10. *ZENOBIA* – GĂSIREA JUMĂTĂȚII PREDESTINATE.....**Error! Bookmark not defined.**

CAPITOLUL V TEATRUL.....**Error! Bookmark not defined.**

5.1. TEATRUL SUPRAREALIST AL LUI GELLU NAUM.....**Error! Bookmark not defined.**

5.2. *EXACT ÎN ACELAȘI TIMP* .....**Error! Bookmark not defined.**

5.3. FLORENȚA SUNT EU.....***Error! Bookmark not defined.***

5.4. *POATE, ELEONORA...* .....**Error! Bookmark not defined.**

5.5. *INSULA* .....**Error! Bookmark not defined.**

5.6. *CEASORNICĂRIA TAUS* .....**Error! Bookmark not defined.**

CAPITOLUL VI GELLU NAUM - TRADUCĂTORUL 197

6.1. GELLU NAUM - FIȘĂ DE TRADUCĂTOR 197

6.2. TRADUCEREA ȘI CONDIȚIA DE REVOLTAT .....**Error! Bookmark not defined.**

6.3. LECTOR SEMANTIC, LECTOR SEMIOTIC – DINSPRE TEXT ÎN AFARA LUI **Error! Bookmark not defined.**

CONCLUZII.....**Error! Bookmark not defined.**

BIBLIOGRAFIE..... 1

STRATEGII ALE SUBVERSIUNII ÎN OPERA LUI GELLU NAUM

Rezumat

Teza de doctorat *Strategii ale subversiunii în opera lui Gellu Naum* propune, fără a avea însă pretenții exhaustive, o analiză atentă a universului textual al celui mai important reprezentant al literaturii române suprarealiste. Cu toate că opera lui Gellu Naum reprezintă apogeul suprarealismului românesc, această creaţie pare insuficient explorată, în pofida perioadei lungi de timp în care scriitorul a activat. Se pot observa, astfel, unele rezerve ale criticii literare față de stilul violent, ermetic al autorului, dublate de o atenţie sporită din partea cenzurii comuniste, aspecte ce au condus spre o diminuare a interesului criticilor literari pentru opera poetului Gellu Naum. După anul 1989, se produce o revitalizare a perspectivei critice, care readuce în centrul atenției opera scriitorului suprarealist. Primul studiu amplu de acest fel, caracterizat prin explorarea atentă a biografiei şi operei, îi aparține Simonei Popescu, exegetă de prim rang a creaţiei lui Gellu Naum. După publicarea, în anul 2000, a cărţii *Salvarea speciei (despre suprarealism şi Gellu Naum)*, Simona Popescu revine asupra studiului și realizează o reeditare a acestuia, dublată de introducerea unor elemente inedite, ce va conduce la publicarea eseului *Clava. Critificţiune cu Gellu Naum* (2004). La aceste două cărţi, ce poartă pregnant însemnele unei nevoi inerente de apropriere a spiritului biografic al scriitorului, se adaugă o serie de studii critice care urmăresc să realizeze o analiză a operei lui Gellu Naum, plasându-se în centrul atenţiei poezia: Ion Pop, *Gellu Naum. Poezia contra literaturii* (2001), Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc* (2003), Vasile Spiridon, *Gellu Naum. Monografie* (2005), Alina Ologu, *Gellu Naum, experiment poetic* (2007), Ana Coman, *Dialectica imaginarului în opera lui Gellu Naum* (2010), Silviu Gongonea, *Gellu Naum: aventura suprarealistă* (2013).

În privința creaţiei epice şi a celei teatrale, ce reprezintă o extensie naturală a laturii poetice, scriitorul este insuficient analizat, fiind în principal recunoscut pentru „homanul" autobiografic *Zenobia*. Între ipostazele de analiză a specificului narativ ce se remarcă de-a lungul timpului, trebuie menționat complexul eseu al Marievei Ionescu, *Spre partea cealaltă. Proza lui Gellu Naum* (2018). În aceste condiții, prezenta teză de doctorat își propune o aprofundare a laturilor literare ignorate de critica literară a vremii. Opera lui Gellu Naum trebuie privită ca un

întreg, ca un tot unitar, între textele scriitorului existând legături profunde, sesizabile, în special, prin utilizarea intertextualității, autorul apelând continuu la reluări, recapitulări, rescrieri pentru a propaga în rândul publicului o căutare continuă a unor idei şi viziuni relevante, manifestate în plan expresiv.

Teza de doctorat însumează şase capitole distincte, care vizează o abordare unitară, în care este urmărită evoluția operei lui Gellu Naum. Primul capitol (*Avangarda în literatura română*) este consacrat avangardismului și suprarealismului analizate atât într-o manieră generală, văzute ca niște curent globale (apariție, dezvoltare, reprezentanți), cât și într-o manieră aprofundată, particularizată pe avangardismul/suprarealismul românesc cu formarea și dezvoltarea acestuia, dar și reprezentanții curentului, pentru a putea merge mai departe spre reprezentantul cel mai de seamă al suprarealismului românesc, Gellu Naum. În cadrul avangardismului și suprarealismului românesc se remarcă grupul suprarealist de la București, care activează între 1941-1947 (perioada de vârf a acestuia fiind atinsă în anul 1945), și care îi include pe Gherasim Luca, Gellu Naum, Virgil Teodorescu, D. Trost și Paul Păun. În cel de-al doilea val al suprarealismului românesc, cel care ia inițiativa și pune bazele acestui grup și care subliniază nevoia unei literaturii proaspete, pure, este chiar Gellu Naum, deși acesta nu este atras de termenul limitator, rațional, de grup, pe care mai apoi, alături de multiplii termeni teoretici, va încerca să îl desființeze: „Numai că noi vorbim despre mişcări literare, despre grupuri… În fine, tot vorbind poate scăpăm de ele…”[1]

Pe lângă activitatea individuală, cei cinci suprarealiști colaborează în cadrul grupului, într-un efort colectiv, activitatea lor comună conducând la apariția unor texte colective: *Critica mizeriei, Mizeria criticii*, 1945 (Gellu Naum, Paul Păunescu, Virgil Teodorescu), *Infra-Negrul. Preliminarii la o intervenție supra-taumaturgică în cucerirea dezirabilului,* 1946 (Gherasim Luca, Gellu Naum, Paul Păun, Virgil Teodorescu, D. Trost), *Spectrul longevității. 122 de cadavre*, 1946 (Gellu Naum, Virgil Teodorescu), *Elogiul Malombrei. Cerc al iubirii absolute*, 1946 (Gherasim Luca, Gellu Naum, Paul Păun, Virgil Teodorescu, D. Trost), *Nisipul nocturn*, 1947 (Gherasim Luca, Gellu Naum, Paul Păun, Virgil Teodorescu, D. Trost), prin care scriitorii luptă cu ideea preconcepută de poezie.

[1] Gellu Naum, *Gellu Naum. Despre interior-exterior. Gellu Naum în dialog cu Sanda Roșescu*, Editura Paralela 45, Pitești, 2013, p. 41.

Opoziţia scriitorilor suprarealişti faţă de tradiţie, faţă de limite, modele preconcepute şi prejudecăţi include o serie de elemente, procedee, strategii și tehnici literare care au scopul de a inova literatura și de a șoca cititorul. Astfel, suprarealiștii de după 1945 urmăresc crearea unei literaturi ce se opune convențiilor, clișeelor, în spiritul unei literaturi novatoare ce se identifică de fapt cu conceptul de ,,antiliteratură", printr-o valorificare masivă a experimentului. Prin urmare, avangarda are două dimensiuni ce par a fi contradictorii, o latură destructurantă, distructivă, care vrea să demoleze, să elimine tot ce ține de tradiție și o latură pozitivă, creatoare, al cărei scop este reînnoirea literaturii sub o nouă formă, o formă c în continuă dezvoltare şi expansiune, o formă a experimentului, a noului, a inovaţiei. Dezvoltarea avangardei în spațiul românesc nu s-a realizat în mod sincronic cu avangarda europeană, existând o ruptură, un defazaj, care a condus la o atenuare a modului în care avangardismul românesc a pretins și a creat noutatea, negația fiind oarecum în plan secundar, faţă de preeminenţa ideii de înnoire.

Gellu Naum este un suprarealist ,,adevărat", pentru că pentru scriitor suprarealismul nu este doar un curent literar la care a putut să adere, ci este un mod de viață, cum afirmă Naum într-unul dintre dialogurile cu Sanda Roșescu: ,,Eu trebuia să fiu realist, nu se poate să fiu altceva. Aș putea spune că eram predestinat pentru asta. Structura mea, toate drumurile duceau într-acolo. N-am căutat suprarealismul, nu mi-am căutat prietenii, i-am întâlnit pe drum, firesc, iar despărțirea s-a produs la fel... Aș spune [...] că suprarealismul a fost și el un cerc, cel mai strălucitor și mai și mai aproape de centru dintre cercurile similare ca necesitate colectivă. [...]. Cunosc atâția oameni, poeți sau pictori, gata să jure pe suprarealismul lor cu atâta convingere încât mă simt adesea obligat să spun: dacă dumneata ai fost (sau ești) suprarealist, eu n-am fost și nu sunt, pentru că vorbim despre lucruri diferite..."[2]

Capitolul al doilea **(***Gellu Naum – autoportret în fărâme***)** se concentrează asupra poetului Gellu Naum, pornind de la o perspectivă literar-biografică/ autobiografică care, pe baza unor interviuri, ne sugerează felul de a gândi și de a percepe lumea a omului Gellu Naum, în paralel cu percepţia poetului suprarealist, fixându-se aici dualitatea înnăscută a fiinţei poetice care îl circumscrie pe *Altul* din *Celălalt*. Așa cum remarcă Rimbaud („je est un autre"), poetul nu este niciodată ceea ce pare și ceea ce ni se înfățișează este un *altul* față de ceea ce sesizează percepţia comună. Prezentarea realității și înțelegerea omului din autor, conform tezelor lui Sainte-Beuve și Hippolyte Taine, reprezintă o dimensiune importantă, demnă de interes în perceperea și

[2] Gellu Naum, *op. cit.*, pp. 31-32.

interpretarea operei. De altfel, unul dintre exegeţii scriitorului consideră că ,,destinul lui Gellu Naum se întâlnește în toate datele lui, esențiale și neesențiale, cu miracolul poeziei."[3].

Prin urmare, natura dual a poetului, care îl conține pe ,,altul din fiecare" este cea care îi permite să vadă dincolo de aparență, dincolo de realitatea cotidiană și să pătrundă în ceea ce el numeşte ,,suprarealitate" sau ,,partea cealaltă", o zonă propice creației, dar care este doar o extensie, ascunsă ochiului fizic, a realității insuficiente din punct de vedere creativ. Prin urmare, scriitorul nu este o ființă obișnuită, care alege când să vorbească despre lucruri plictisitoare, specifice ambianţei terne în care trăiește, sau când să scrie poeme codificate, la care au acces doar cei inițiați în tainele suprarealismului. Alegerea îi este luată din propriile mâini de cele două ființe care trăiesc înlăuntrul lui: ,,omul cultural/ conștient" și ,,omul interior/ Marele Simpatic".

Fiecare dintre aceste ,,ființe" are un rol bine determinat, făcându-și simțită prezența, pe rând, în momente caracteristice fiecăruia. Alteritatea, rezumând caracterul dual al ființării, nu este acceptată de poet, visul acestuia fiind de a fi unul, uniune care se poate realiza în rarele momente în care ființa se află la granița dintre vis și realitate și cele două părți distincte se omogenizează, fără a se acapara însă una pe cealaltă. Dimensiunile şi reprezentările suprarealistului Gellu Naum rezultă din numeroasele interviuri pe care le expune și interpretează Simona Popescu în cartea *Salvarea speciei (despre suprarealism și Gellu Naum).* Desigur, în afară de cele două jumătăți ale întregului (omul interior și cel cultural), Gellu Naum, dar și Simona Popescu se multiplică în cadrul acestor fragmente autobiografice, rezultând astfel triada autor-narator-personaj, care acționează simultan cu o altă triadă (*le je actuel – le moi révelé – le je absolu*). De această dată, autorul și naratorul se suprapun în imaginea Simonei Popescu care vrea să îl descopere nu doar pe autorul de texte insolite, ci și pe omul, persoana Gellu Naum. Confuzia care se creează prin această formă de biografie interpretativă stă în realizarea diferențierii dintre Gellu Naum – cel intervievat (personajul cărții), ,,ființa de hârtie" *(*Roland Barthes), *le moi révolu* și Gellu Naum – lectorul, ființa din afară, *le je actuel*, cel care depășește paginile cărții și poate avea posibilitatea de a-și analiza propriile vorbe. Cele două personalități, una care aparține trecutului realității și în același timp prezentului scriiturii și cealaltă care aparține prezentului lumii fizice, se reunesc în figura lui *le je absolu,* care aduce la un loc trecutul și prezentul aceleași ființe, prezentând-o pe aceasta în toată complexitatea ei.

[3] Silviu Gongonea, *op. cit*., p. 20.

Capitolul al treilea (*Strategii ale subversiunii în poezia lui Gellu Naum. Discursul iubirii*) va realiza o incursiune treptată și va porni de la lucrarea-manifest care îi aparține corifeului suprarealismului, André Breton, *Iubirea nebună*. Pe baza conceptului de iubire și a felului în care acesta este prezentat, se va realiza o paralelă între două modalități complementare de a vedea lumea: una care va cuprinde *l'amour fou* și o viziunea proaspătă, personală, desprinsă din suprarealism, dar inovativă, cea a lui Gellu Naum, expusă insistent, atât în textele teoretice, cât și în cele literare și în interviuri. Etapa de maturitate a poetului se caracterizează printr-o coerență și un rafinament al stilului care nu se regăseau în volumele anterioare, astfel încât poetul știe ceea ce vrea să transmită prin poemele sale, revolta trecând în spatele cuvintelor codificate și a textelor legate între ele printr-o rețea invizibilă, cu ajutorul căreia îi cititorului o poveste la care iau parte personaje ieșite din comun, șocante chiar, principala modalitate de evidențiere a acestora făcându-se pe calea ironiei, umorului și a insolitului. Călătoria simbolică a poetului în tainele poeziei este delimitată din perspectiva unui călător revoltat aflat în drum spre spațiul oniric care îi revelează calea spre poezia pură, toată această călătorie reprezentând un „drum inițiatic (pe un ocean de oase), aventură posibilă numai cu ajutorul «uneltelor esențiale»: somnul, dragostea, sângele."[4] și se încheie cu poezia de „maturitate", creaţiile din această ultimă etapă fiind mai ușor de evaluat exegetic, având o alcătuire lirică mult mai coerentă.

În ciuda fragmentării operei poetice a lui Gellu Naum, fiecare volum se integrează într-o arhitectură interioară care permite ca întreaga creație a poetului să fie văzută ca un mare „roman", în care „capitolele" pot fi asociate câte un volum, putându-se astfel determina o interpretare a poeziei ca ansamblu tematic şi expresiv integrator: „Cu cât distanțele în timp ale volumelor sau ale anumitor cicluri sunt mai mari, cu atât ne dăm seama că poezia nu pierde nimic din punctul de vedere al omogenității, ba pare și mai bine ordonată de forțele centripete ale unei poetici imanente."[5] În acelaşi timp, am urmărit particularizarea discursului, printr-un traseu al exegezei care conduce înspre o analiză a operei din perspectiva motivului central, erosul. Poeziile încadrate în această categorie transfigurează dragostea și iubita, cuplul de îndrăgostiți în ipostaze diverse, cea paradisiacă fiind în mult mai mică măsură relevantă. Discursul este în mod frecvent ironic, dragostea e încadrată în peisaje absurde, încărcate cu elemente ce ar trebui, mai degrabă, să se regăsească în poemele cu substrat magic și oniric. Apariția personajelor bizare,

[4] Simona Popescu, *Salvarea speciei (despre suprarealism şi Gellu Naum),* Ed. Fundației Culturale Române, București, 2000, p. 173.
[5] Silviu Gongonea, *op. cit.,* p. 189.

deformate, de proveniență insolită și cu rol incert, este explicată prin abordarea textelor din perspectivă suprarealistă, dar și prin faptul că discursul îndrăgostit dominant în poezii, se întâlneşte cu cel oniric și/ sau ocult, parodic etc.

Astfel, poemele reprezintă, de fapt, o încorporare şi asimilare creatoare a mai multor discursuri, fapt ce poate deruta cititorul, deoarece acesta are dificultăţi în a se focaliza asupra unui anumit aspect al operei lui Gellu Naum, datorit conținutului ambiguu reprezentat prin simboluri și asocieri insolite, singulare, arborescente. De altfel, critica literară a observat că Gellu Naum repudiază clișeele și stereotipurile expresive, deoarece, din punctul său de vedere, clișeele nu pot oferi nimic nou, ele nu contribuie la configurarea unui univers poetic substanţial şi relevant. Cititorul, pus fața în față cu clișeul, îi oferă acestuia o interpretare imediată, de primă instanță, poetul mizând, în schimb, în textele sale pe un mesaj ascuns, etanșeizat, ermetic. Am întreprins, aşadar, o analiză a sentimentului iubirii în cadrul poeziei lui Gellu Naum, relevând modulaţiile afective, resursele tematice şi expresive ale unui univers liric ce este fundamentat pe o ,,intenție destructurantă, cu aluzii clare la literatura sentimentală, o enciclopedie amoroasă «arsă înainte de a fi scrisă», cum ar zice poetul, a parfumurilor dulcege, cu suspansuri artificiale, în fine, inepuizabil, prin care se «repetă vechile sloganuri [și] sigur că nimeni nu le ascultă.»”[6]

Poetul îmbină percepţia sentimentului din depărtare spre apropiere, din interior spre exterior și viceversa, realizând o revitalizare a sentimentului, abandonând sobrietate, în beneficiul unor procedee ce conduc înspre ambiguitate şi paradox (ironie, sarcasm, umor, caricatură, viziuni stranii, insolite etc.). Toate aceste modalități suprarealiste de configurare textuală respiră un aer de prospețime, sentimentul iubirii fiind reprezentat în dinamica sa revelatorie de la candoare, tandrețe, la ferocitate instinctuală, precum în poemul *Isolda Stella Ferox*. Astfel, iubita nu este reprezentată din unghiul fragilităţii sale, ea devine din victimă călău, având forţa agresivă de a sfâșia bărbații asemeni unei fiare, subliniindu-și, astfel, propria independență. Sentimentul iubirii se manifestă, astfel, din perspective diverse, ca reverberaţie afectivă sau din unghi psihologic, prin apelul la memorie, cu scopul de a fractura emoţia, de a dezmembra trăirea și a o înțelege, fie dintr-o perspectivă eliberatoare, care presupune trăirea directă, nemijlocită, ca prag sau cale de acces înspre o zonă superioară a realității, o deschidere, dinspre lumea fizică, spre *partea cealaltă*, spre universul unei transcendenţe abia întrezărite.

[6] Silviu Gongonea, *op. cit*., p. 158.

Cel de al patrulea capitol (*Proza*) își propune să circumscrie personalitatea diversă a lui Gellu Naum din perspectiva universului epic, prin evidenţierea particularităţilor unei proze cu puternică amprentă poetică, liniile de demarcație între textele scriitorului reprezentând, mai degrabă, o separare artificială din considerente metodologice sau didactice. Sunt analizate în acest capitol creațiile epice, insistându-se asupra celor mai importante scrieri, printre care se numără și romanul („homanul") *Zenobia*. Pentru un scriitor atras de forţa gravitaţională a suprarealismului, literatura ancorată în tradiţie presupune o limitare a fluxului de idei, care are capacitatea de a acţiona fără a avea vreo piedică în calea lui, astfel încât ceea ce scrie Gellu Naum nu poate fi încadrat cu uşurinţă în genul epic sau liric, deoarece, de pildă, *Zenobia*, deși poartă titulatura de roman, depășește limitele genului epic aspirând la condiţia unui „homan": „Proza mea, e într-un fel și poezie. […] A vorbi despre proză și despre poezie înseamnă a împărți textele ca pentru școală, cine știe pentru ce."[7] Folosirea literei h în cuvinte precum „homan", „pohet" sau „pohezie" desemnează în primul rând un sigiliu al identităţii adânci a poetului. Pe lângă subtila formă de revoltă specific suprarealistă față de limitări şi categorii estetice etanşe, o astfel de modalitate subliniază deopotrivă caracterul ludic al scriitorului care vede poezia, romanul, literatura în general ca pe un joc la care pot lua parte „copiii" care au supraviețuit maturității și care mai pot vedea şi mai pot accesa „partea cealaltă" a lumii. În această categorie a jocului de-a realitatea și fantezia, de-a poezia și romanul se înscrie *Zenobia*, un text cu valențe simbolice multiple. Complexitatea „homanului" rezultă, în primul rând, din suprapunerea lumii reale a autorului cu o lume imaginară și, în acest mod, Naum îndeplinește multiple funcții în cadrul unui text multietajat, fiind totodată autor și personaj.

Elementele cu irizări ale realului din cadrul romanului, printre care se numără decupaje din ziare sau evenimente din trecutul autorului, sunt transfigurate, textul îndepărtându-se progresiv de realitate prin prezentarea fragmentelor de real într-o manieră absurdă, bizară, insolită și totodată ironică, rezultând în acest fel imagini și întâmplări cu tentă umoristică, ironică şi autoironică. Unul dintre elementele care surprind cititorul în cadrul lecturii romanului, dar și în cazul altor texte, este utilizarea reluării ca tehnică epică prin intermediul căreia autorul configurează un univers literar amplu, aflat într-o continuă expansiune, realizându-se astfel un schimb continuu de personaje, fapte sau idei la nivel intertextual, prin repetiţii, reluări şi

[7] Iulia Blaga, *M-aș dispreţui dacă n-aș mai găsi în mine nici un fel de demnitate… poetică*, în Gellu Naum, *Opere II. Proza*, p. 465.

inventarieri: „Reluarea, recapitularea sunt procedee de construcție literară, componente ale unei dinamice intertextualității interne.[…] În Zenobia de pildă, se insistă pe necesitatea recapitulării, «metoda de lucru» și în arhitectura volumelor de poezii […] În lumea cărților lui Gellu Naum toate sunt legate între ele, repetiția este chiar acest indiciul acestui necesar legato.”[8]

Capitolul al cincilea, *Teatrul,* reliefează manifestarea spiritului suprarealist, situat la granița cu absurdul, în domeniul teatrului, un domeniu contestat de suprarealiști din cauza structurii riguroase și a multiplelor posibilităţi mimetice ale artei scenice. Sunt analizate cele cinci piese de teatru ale autorului reunite în volumul îngrijit de Simona Popescu și Ion Cocora Gellu Naum, *Opere III. Teatru*, Editura Polirom, Iași, 2014. Va fi exceptată, din acest capitol, piesa *Nepotul Rameau*, fundamentală pentru începuturile teatrale ale autorului, dar ale cărei valențe interpretative sunt insuficiente, textul fiind o adaptare, un *remake* după piesa lui Diderot, tradusă chiar de Gellu Naum.

Ultimul capitol, al șaselea, *Gellu Naum – traducătorul,* prezintă implicarea poetului, prozatorului și eseistului Gellu Naum în sfera traducerilor literare, nu doar din perspectiva „celui tradus”, ci și din perspectiva „celui care traduce”, activitatea de traducător a scriitorului concretizându-se într-un număr de aproximativ treizeci de opere literare din limbi diverse (rusă, franceză, sârbă etc.), aparţinând unor scriitori precum Balzac, Samuel Beckett, Diderot, Alexandre Dumas, Jean Henri Fabre, Victor Hugo, Kafka, Stendhal, Jules Verne etc. De asemenea, încercăm în acest capitol să demonstrăm modul în care se produce receptarea textului din dublă perspectivă, incluzând percepţia cititorului atunci când intră în contact cu opera literară, dar și orizontul de așteptare conturat de creator către cititorii săi. Eliberarea subconștientului, a „omului interior”, se realizează cel mai bine în configurările creațiilor lirice, care reprezintă principala modalitate de expresie a poetului suprarealist, articularea textelor neavând drept finalitate impresionarea cititorului, ci reprezentând, mai degrabă, un mod polivalent de exprimare a unui scriitor ce refuză orice formă de conformism literar, orice limitare rigidă a genurilor şi speciilor literare, în numele libertăţii de creaţie.

Gellu Naum este unul dintre cei mai importanţi reprezentanţi ai suprarealismului din literatura română. În operele se regăsește una dintre principalele chei de interpretare a avangardismului, subversiunea, autorul însuşi recunoscându-şi afilierea la „revolta” împotriva literaturii, care se manifestă acut în textele sale. La întrebarea dacă este subversiv, adresată de

[8] Simona Popescu, în *Prefața* la Gellu Naum, *Opere II. Proză,* p. 17.

Simona Popescu într-unul unul dintre interviurile pe care le lua poetului, Gellu Naum răspunde răspicat: „Sunt numai un subversiv!”[9] Insurgenţa, radicalizarea vocii lirice, abolirea tuturor regulilor care limitează creația artistică, se conjugă în modul cel mai limpede cu dorinţa de eliberare a imaginației, a visului şi a necunoscutului aflat în străfundurile inconștientului.

Pentru a putea exploata la maximum potenţialul lor creator, scriitorii recurg la procedee ce încalcă principiile ordinii, clarităţii şi ale logicii, al căror scop este „de a ajunge, într-o anume stare, să prinzi ceva din lumea aceea a «vuietului».”[10] Printre strategiile de eliberare din „coerciţiile raţiunii” Gellu Naum valorifică scriitura automată, hazardul obiectiv, visul și regresiunea la vârsta copilăriei, percepută ca un moment zero al creației: „Totul a început în copilărie. Totul. [..] Dar atunci a început totul, în copilărie. […] Tot ce-a gândit mai apoi n-a fost decât o reluare, o dezvoltare.”[11] Prin utilizarea acestor căi de evadare din realitate, scriitorul suprarealist speră să reușească să acceseze lumea ascunsă eului diurn, o lume a alcătuirilor aberante, în care se găsesc ființe diforme și decoruri absurde, prin care i se oferă cititorului o altă dimensiune a lumii, printr-un joc paradoxal al creației prin care se conciliază ordinea şi dezordinea, lumina şi întunericul, veghea şi visul, printr-un demers aflat „la granița dintre rațional și irațional.”[12] Abordarea dimensiunii poetice și a textelor rezultate este realizată dintr-o perspectivă inedită, care va aduce în prim-plan dorința cunoscută a poetului de a se regăsi în marea sa iubire faţă de Lygia Naum. În analiza discursului erosului, se are în vedere atât perspectiva generală a suprarealismului, introdusă prin complexul text manifest *Iubirea nebună* de André Breton, cât și viziunea proaspătă, personală, individualistă asupra sentimentului iubirii, pe care o reliefează Gellu Naum prin modul său de viață insolit, dar și prin manifestarea reflexelor existenţiale la nivelul operei, existând o legătură strânsă între text şi cadrul intim, biografic. Chiar dacă teza de doctorat nu își propune să fie un studiu monografic, pentru a se ajunge la interpretarea operei este necesară o abordare a personalității și vieții scriitorului, care se realizează și prin prisma studiului biografic al Simonei Popescu, *Salvarea speciei (despre suprarealism şi Gellu Naum).* Teza de doctorat reliefează, astfel, diverse fațete ale operei scriitorului, analizată atât dintr-un unghi obiectiv (prin dialogurile redate cu cât mai mare acuratețe de studiile Simonei Popescu), cât și subiectiv (prin comentariile adăugate pe marginea

[9] Gellu Naum, *apud*. Simona Popescu, *op.cit*., p. 251.
[10] *Ibidem*, p. 255.
[11] *Ibidem*, p. 252.
[12] Silviu Gongonea, *op. cit.,* p. 65.

„înregistrărilor” din cadrul întâlnirilor). În relevarea imaginii scriitorului suprarealist român se apelează atât la ethopee, cât și la prosopografie, dar accentul cade pe cea dintâi, în centrul analizei poetului aflându-se „ființa suprarealistă”, interioară, care este eliberată în timpul scrisului.

Teza de doctorat cuprinde şi o serie de elemente din biografia poetului, dar și date despre curentul suprarealist la care acesta aderă și despre relaţia lor cu universul operei, astfel încât opera scriitorului poate fi percepută ca un rezultat al vocației sale suprarealiste și al formării sale în cadrul grupării avangardiste, care a condus la crearea unor opere de o mare diversitate (poezie, teatru, articole scrise în colaborare, proză, manifeste). Toate aceste texte, de o amplă diversitate, au fost reunite sub auspiciile unui element comun, acela al poeziei care are întâietate în detrimentul oricărui alt mod de a scrie, preferință rezultată nu doar din predilecția autorului spre liric, ci și din faptul că avangardiștii nu acceptau limitarea impusă a genurilor literare și preferau să depășească granițele acestora, rezultatul fiind unele texte amorfe, eterogene, numite „prozopoeme”. Pe parcursul cercetării am apelat la receptarea anterioară, astfel încât să se poată însemna datele biografice esențiale pentru raportarea scriitorului la curentul suprarealist și la felul în care formarea acestuia a influențat opera, deoarece așa cum afirma și Silviu Gongonea: „destinul lui Gellu Naum se întâlnește în toate datele lui, esențiale și neesențiale, cu miracolul poeziei.”[13] În interpretarea textelor va fi luată în considerare atât critica literară ce a adus sugestii valabile pentru decodarea discursului literar, cât și o perspectivă interpretativă liberă, cerută de însăși textele abordate.

Cercetarea este realizată mai ales din unghiul explorării subversiunii discursului erotic în opera lui Gellu Naum, interpretare ce cuprinde poeziile acestuia, operele în proză și textele dramatice, astfel încât se poate releva o deschidere cât mai mare și cât mai variată a posibilităților interpretative. Am renunțat, în analiza noastră, la elementele textuale specifice literaturii pentru copii și la opera, renegată chiar de autor, ce poartă însemnele compromisului ideologic, la acestea adăugându-se și textele cu caracter de manifest scrise în colaborare cu scriitori aparținând grupului suprarealist de la București, abordate într-o manieră lapidară, cu scopul de a contextualiza manifestarea suprarealismului românesc. Abordarea noastră parcurge trasee comune cu critica literară, dar aduce și elemente noi, ce propun o perspectivă inedită asupra textului literar, înțeles în mod generic sub specia experimentului. Organizarea structurală

[13] Silviu Gongonea, *Gellu Naum: aventura suprarealistă*, Ed. Aius, Craiova, 2013, p. 20.

amplă permite abordarea subiectului în profunzime și înțelegerea la un nivel adecvat a operei scriitorului, pentru a facilita interpretarea textuală și pentru a urma o direcție corectă în parcursul demersului textual. Suportul în ilustrarea ideilor şi ipotezelor este reprezentat de un dens material al receptării critice, al cărui principal scop este ghidarea, orientarea în explorarea dimensiunilor discursului literar.

Se poate observa că în textele lui Gellu Naum sunt inserate o serie de imagini și personaje insolite, ce par să nu se potrivească cadrului în care sunt integrate, precum în textul intitulat ironic *Pohem*, cu „patru sau cinci femei minuscule" antrenate în realizarea unui dans al seducției, un dans dionisiac, cărora li se alătură în cadru figura Marelui Indian, personaj carnavalesc, înfățișat pe o scenă, în timpul unui spectacol somptuos, „îmbrăcat în caftan multicolor cu predominanță mov" și purtând pe cap o tiară „împodobită cu pietre prețioase și cu pene de struț". Un alt personaj insolit este femeia-taur, personalitate dual㠄 întruchipând delicatețe, feminitate, forţă și absurd: „Cu coarnele puse bine pe piept/ Femeia taur care împunge zidurile/ Knoss cu pieptul zdrențuit de furtuni/ cu pieptul așezat pe ochi ca un vânt/ cu picioarele ca o ghilotină de carne/ Knoss rumegând mâinile de sticlă ale statuilor/ cu sângele curgându-i din gură ca o cravată/ Knoss cu ochii deschiși ca o poartă". Textele lui Gellu Naum sunt, aşa cum am observat, la antipodul literaturii marcate de standarde tradiţionale, realiste, poetul suprarealist oferind cititorilor, prin operele sale,numeroase forme şi strategii de scriitură, nepremeditate, configurate mai degrabă prin jocul pur al imaginaţiei şi al instanţei ludice, prin intermediul visului şi al ipoteticului hazardului, căci textele lui Gellu Naum nu se adresează unui cititor comun, ci unui lector avizat, inițiat în imaginarul suprarealist, cititor capabil să decodifice semnificaţiile şi simbolurile din arhitectura complexă a unei creaţii care acaparează retina și șochează prin complexitate, rafinament şi radicalism.

BIBLIOGRAFIE

A. Bibliografia operei

1. Apollinaire, Guillaume, *The Mammaries of Tiresias, în Three Pre-Surrealist Plays. The Blind (Les Aveugles), Ubu the King (Ubu roi), The Mammaries of Tiresias (Les Mamelles de Tirésias)*, Translated with an Introduction and Notes by Maya Slater, Oxford, New York, Oxford University press, 1997.
2. Breton, André, *Nadja*, traducere din limba franceză, postfață, note și îngrijire de Bogdan Ghiu, Editura Polirom, Iași, 2003.
3. Naum, Gellu, Gellu Naum: *The Incendiary Wanderer, Excerpts from Gellu Naum, Athanor and Other Pohems*, translated by MARGENTO and Martin Woodside, New York: Calypso Editions, 2013 and *Vasco da Gama şi alte poheme. Vasco da Gama and Other Pohems*, translated with an introduction by Alistair Ian Blyth, Bucharest: Humanitas, 2007. The selection is completed by Gellu Naum's ,,The Voyage with Stelică", translated by Claudiu Komartin and Stephen Watts, Modern Poetry in Translation, 'Between Clay and Star', No. 2, 2013, Roumanian Cultural Institute.
4. Naum, Gellu, *Ascet la baraca de tir*, postfață de Ioana Pârvulescu, Editura Fundaţiei Culturale, Bucureşti, 2000.
5. Naum, Gellu, *Despre interior-exterior. Gellu Naum în dialog cu Sanda Roșescu*, Editura Paralela 45, Pitești, 2003.
6. Naum, Gellu, *Gellu Naum 100*, ediție în limba engleză, Editura Institutul Cultural Român, București, 2017.
7. Naum, Gellu, *My Tired Father (Pohem*), Translated from Roumanian by James Brooke, with an Interview with the Authour by the Translator, Green Integer Books, Los Angeles, 1999.
8. Naum, Gellu, *Opere I. Poezii*, ediție îngrijită și prefațată de Simona Popescu, Editura Polirom, Iași, 2011.
9. Naum, Gellu, *Opere II. Proză*, ediție îngrijită și prefațată de Simona Popescu, Editura Polirom, Iași, 2012.
10. Naum, Gellu, *Opere III. Teatru*, ediție îngrijită și prefațată de Simona Popescu, Editura Polirom, Iași, 2014.

11. Naum, Gellu, *Opere IV. Varia*, ediție îngrijită și prefațată de Simona Popescu, Editura Polirom, Iași, 2020.
12. Naum, Gellu, *Poeme alese*, Editura Cartea Românească, București?, 1974.
13. Naum, Gellu, *Poetizaţi, poetizaţi...*, Editura Eminescu, București, 1970.
14. Naum, Gellu, *Vasco da Gama și alte poheme/ Vască da Gama and others phoems*, ediție bilingvă română-engleză, traducere de Alistair Ian Blyth, Editura Humanitas, București, 2007.

B. Bibliografia critică

În volume

1. Bachelard, Gaston, *Poetica reveriei*, traducere din limba franceză de Luminița Brăileanu, prefață de Mircea Martin, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.
2. Bachelard, Gaston, *Poetica spațiului*, traducere de Irina Bădescu, prefață de Mircea Martin, Editura Paralela 45, Pitești, 2003.
3. Barthes, Roland, *Discursul îndrăgostit*, traducere, note și introducere la ediția românească de Magda Jeanrenaud, cuvânt înainte de Eric Marty, prezentare și ediție de Claude Coste, Editura Polirom, Iași, 2018.
4. Barthes, Roland, *Gradul zero al scriiturii. Noi eseuri critice*, Ediția I, traducere din franceză de Alex. Cistelecan, Editura Cartier, Chișinău, 2006.
5. Barthes, Roland, *Plăcerea textului*, traducere de Marian Papahagi, postfață de Ion Pop, Editura Echinox, Cluj, 1994.
6. Baudrillard, Jean și Marc Guillaume, *Figuri ale alterității*, traducere de Ciprian Mihali, Editura Paralela 45, Pitești, 2002.
7. Baudrillard, Jean, *Societatea de consum. Mituri și structuri*, traducere de Alexandru Matei, prefață de Ciprian Mihali, ediția a II-a, București, Editura Cominicare.ro, 2008.
8. Benoist, Luc, *Semne, simboluri și mituri*, traducere de Smaranda Bădiliță, Editura Humanitas, București, 1995.
9. Blanchot, Maurice, *Spaţiul literar*, traducere şi prefaţă de Irina Mavrodin, Editura Univers, Bucureşti, 1980.
10. Boldea, Iulian, *Simbolism, modernism, tradiţionalism, avangardă*, Editura Aula, Braşov, 2002.
11. Boldea, Iulian, *Istoria didactică a poeziei româneşti: Poezia Neomodernistă*, Editura Aula, Brașov, 2005.

12. Bourdieu, Pierre, *Dominația masculină*, traducere din franceză și note de Bogdan Ghiu, Editura Meridiane, București, 2003.
13. Braga, Corin, *10 studii de arhetipologie*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999.
14. Braga, Corin, *De la arhetip la anarhetip*, Editura Polirom, Iași, 2006.
15. Breton, David le, *Antropologia corpului și modernitatea*, traducere de Doina Lică, Editura Amarcord, Timișoara, 2002.
16. Buber, Martin, *Eu și tu,* traducere din limba germană și prefață de Ștefan Aug. Doinaș, Editura Humanitas, București, 1992.
17. Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității,* Editura Polirom, Iași, 2005.
18. Călinescu, Matei, *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, traducere din engleză de Virgil Stanciu, cu un eseu despre ,,Oralitate în textualitate" tradus din engleză de Anca Băicoianu, un capitol românesc despre Mateiu I. Caragiale și ,,Recitiri: (*Dilemateca*)", Editura Humanitas, București, 2017.
19. Călinescu, Matei, *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, Editura Paralela 45, Pitești, 2009.
20. Cătălui, Iulian, *Avangarda literară și visul. Studiu literar despre implicaţiile fenomenului oniric în definirea avangardei literare româneşti*, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2011.
21. Cernat, Paul, *Vase comunicante. (Inter)fețe ale avangardei româneşti interbelice*, Editura Polirom, Iași, 2018.
22. Coman, Ana, *Dialectica imaginarului în opera lui Gellu Naum*, Editura Timpul, Iași, 2010.
23. Corbin, Alain, Jean-Jacques Courtine, Georges Vigarello (coord.), *Istoria corpului. De la Renaștere la Secolul Luminilor*, volumul I, traducere din limba franceză de Simona Manolache, Gina Puică, Mugurașș Constantinescu, Giuliano Sfichi, Editura Art, București, 2008.
24. Corbin, Alain, Jean-Jacques Courtine, Georges Vigarello (coord.), *Istoria corpului. Mutațiile privirii. Secolul XX*, volumul III, traducere din limba franceză de Simona Manolache, Mihaela Arnat, Mugurașș Constantinescu, Giuliano Sfichi, Editura Art, București, 2009.
25. Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Polirom, Iași, 1998.
26. Cristea, Valeriu, *Domeniul criticii*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1976.
27. Cristea, Valeriu, *Spațiul în literatură*, Editura Cartea Românească, București, 1979.
28. Crohmălniceanu, Ovid S., *Evreii în mișcarea de avangardă românească*, text îngrijit, adnotat și prefațat de Geo Șerban, Editura Hasefer, București, 2001.

29. Crohmălniceanu, Ovid S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I, Editura Minerva, București, 1972.
30. De Beauvoir, Simone, *Al doilea sex*, volumul I, traducere de Diana Bolcu și Delia Verdeș, prefață de Delia Verdeș, Editura Univers, București, 1998.
31. Dimov, Leonid, Dumitru Ţepeneag, *Onirismul estetic. Antologie de texte teoretice, interpretări critice și prefață de Marian Victor Buciu*, Editura Curtea Veche, 2007.
32. Doinaș, Ștefan Augustin, *Lampa lui Diogene*, Editura Eminescu, București, 1970.
33. Dolto, Françoise, *Opere. Femininul. Articole și conferințe*, volumul VI, îngrijită de Catherine Dolto, traducere din limba franceză de Corina Cojanu, ediție stabilită, adnotată și prezentată de Muriel Djéribi-Valentin și Elisabeth Kouki, Editura Trei, București, 2008.
34. Dragomir, Otilia și Mihaela Miroiu (ed.), *Lexicon feminist*, Editura Polirom, Iași, 2002.
35. Duda, Gabriela, *Literatura română de avangardă. Antologie*, Editura Humanitas, București, 1997.
36. Duda, Gabriela, *Metafora în poezia românească simbolistă. Reflecţii asupra formelor analogice*, Editura Eminescu, Bucureşti, 2002.
37. Durand, Gilbert, *Structuri antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală*, traducere de Marcel Aderca, postfață de Cornel Mihai Ionescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
38. Eco, Umberto (ed.), *Istoria frumuseții,* traducere din limba italiană de Oana Sălișteanu, Editura Rao Distribuție, București, 2009.
39. Eco, Umberto, *Limitele interpretării,* traducere de Ștefania Mincu și Daniela Crăciun, Editura Polirom, Iași, 2016.
40. Eco, Umberto, *Opera deschisă. Formă și indeterminare în poeticile contemporane*, ediția a II-a, traducere și prefață de Cornel Mihai Ionescu, Editura Paralela 45, Pitești, 2002.
41. Emmanuel Lévinas, *Totalitate și Infinit: eseu despre exterioritate*, traducere, glosar și bibliografie de Marius Lazurca, postfață de Virgil Ciomoș, Editura Polirom, Iașii, 1999
42. Esrig, David, *Gellu Naum în gros-plan*, colecția Palimpset, textul reproduce conferința ,,Gellu Naum în gros-plan" de la Muzeul Național al Literaturii Române, 29 octombrie, 2010, Editura LiterNet.
43. Finkenthal, Mikchael, *D. Trost. Între realitatea visului și visul ca realitate*, Editura Tracus Arte, București, 2013.
44. Ghiu, Bogdan, *Totul trebuie tradus. Noua paradigmă (un manifest),* Editura Cartea Românească, București, 2015.
45. Gongonea, Silviu, *Gellu Naum: aventura suprarealistă,* Editura Aius, Craiova, 2013.

46. Greimas, Algirdas Julien și Jacques Fontanille, *Semiotica pasiunilor. De la stările lucrurilor la stările sufletului*, traducere de Mădălina Lascu și Rodica Paliga, ediție îngrijită de Sorin Paliga, Editura Scripta, București, 1997.
47. Grigurcu, Gheorghe, *Existența poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1986.
48. Habra, Georges, *Iubire și senzualitate*, traducere de Dora Mezdrea, Editura Anastasia, București,1994.
49. Holban, Ioan, *Literatura subiectivă I. Jurnalul intim. Autobiografia literară*, Editura Minerva, București, 1989.
50. Ionescu, Marieva, *Spre partea cealaltă. Proza lui Gellu Naum*, Editura Tracus Arte, București, 2018.
51. Iosifescu, Silvian, *Literatura de frontieră,* Editura pentru Literatură, București, 1969.
52. Jacobi, Jolande, *Complex, arhetip, simbol în psihologia lui C.G. Jung*, Editura Trei, traducere din germană de Daniela Ștefănescu, București, 2015.
53. José Ortega y Gasset, *Studii despre iubire*, traducere Sorin Mărculescu, Editura Humanitas, București, 1995.
54. Jung, C. G., *Opere complete 5. Simboluri ale transformării. Analiza preludiului unei schizofrenii*, traducere din germană de Daniela Ștefănescu, Editura Trei, București, 2003.
55. Lejeune, Philippe, *Pactul autobiografic,* traducere de Irina Margareta Nistor, Editura Univers, București, 2000.
56. Levinas, Emmanuel*, Totalitate și infinit: eseu despre exterioritate*, traducere, glosar și bibliografie de Marius Lazurca, postfață de Virgil Ciomoș, Editura Polirom, Iași, 1999.
57. Lovinescu, Monica, *Est-etice/ Unde scurte IV*, Editura Humanitas, București, 1994.
58. Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, Editura Humanitas, traducere din franceză de Tatiana Mochi, București, 2000.
59. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură,* Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
60. Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu. Poezia*, vol. I, Editura Aula, Brașov, 2001.
61. Manolescu, Nicolae, *Metamorfozele poeziei*, Editura Timpul, Reșița, 1996.
62. Mincu, Marin, *Avangarda literară românească*, Editura Minerva, București 1983.
63. Mincu, Marin, *Eseu despre textul poetic*, volumul II, Editura Cartea Românească, București, 1986.
64. Morar, Ovidiu, *Avangardismul românesc*, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, București, 2005.

65. Morar, Ovidiu, *Avatarurile suprarealismului românesc*, Editura Univers, București, 2005.
66. Mușina, Alexandru, *Unde se află poezia*?, Editura Arhipelag, Târgu Mureș, 1996.
67. Nicorovici, Vasile, *Autentismul*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984.
68. Ologu, Alina, *Gellu Naum: experiment poetic,* Editura Pontica, Constanța, 2007.
69. Oprea, Ion N., *Mari personalități ale culturii române într-o istorie a presei bârlădene 1870 – 2003*, cu o prefață de Constantin Hușanu, Tipografia Moldova, Iași, 2004.
70. Pantea, Aurel, *Poeți ai transcendenței pline (epifanii ale indeterminatului),* Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003
71. Papahagi, Marian, *Cumpănă și semn*, Editura Cartea Românească, București, 1990.
72. Paz, Octavio, *Dubla flacără. Dragoste și erotism*, traducere din spaniolă de Cornelia Rădulescu, Editura Humanitas București, 2017.
73. Pârvulescu, Ioana, *Alfabetul doamnelor. De la doamna B. la doamna T.*, Editura Crater, București, 1999
74. Petraș, Irina, *Despre feminitate, moarte și alte eternități*, Editura Ideea Europeană, București, 2006.
75. Petraș, Irina, *Despre locuri și locuire*, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, București, 2005.
76. Petroveanu, Mihail, *Traiectorii lirice*, Editura Cartea Românească, București, 1974
77. Piru, Al., *Panorama deceniului literar românesc 1940-1950*, Editura pentru Literatură, București, 1968.
78. Poantă, Petru, *Modalități lirice contemporane*, Editura Dacia, Cluj, 1973,
79. Poggioli, Renato, *The Theory of the Avant-Garde*, translated from the Italian by Gerald Fitzgerald, The Belknap Press of Harvard University Press Cambridge, Massachusetts, 1968.
80. Pop, Ion, *Avangarda în literatura română*, Editura Minerva, București, 1990.
81. Pop, Ion, *Avangardismul poetic românesc*, Editura Pentru Literatură, București, 1969.
82. Pop, Ion, *Gellu Naum. Poezia contra literaturii*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj, 2001.
83. Popescu, Simona, *Clava. Critificțiune cu Gellu Naum*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004.
84. Popescu, Simona, *Salvarea speciei (despre suprarealism și Gellu Naum)*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000.
85. Raymond, Marcel, *De la Baudelaire la suprarealism,* traducere de Leonid Dimov, studiu introductiv de Mircea Martin, Editura Univers, București, 1970.

86. Ricoeur, Paul, *Despre traducere*, traducere și studiu introductiv de Magda Jeanrenaud, postfață de Domenico Jervolino, Editura Polirom, Iași, 2005.
87. Rougemont, Denis de, *Iubirea și Occidentul*, ediția a doua revizuită, traducere și note de Ioana Feodorov, introducere de Virgil Cândea, Editura Univers, București, 2000.
88. Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, volumul I, Editura Tracus Arte, București, 2018.
89. Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. II, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1984.
90. Soare, Claudiu, *Ghidul avangardei europene*, Editura House of Guides, București, 2004.
91. Souzenelle, Annick de, *Simbolismul corpului uman*, Ediția a II-a cu o Postfață a autoarei la ediția românească, traducere de Margareta Gyurcsik, Editura Amarcord, Timișoara, 1999.
92. Spiridon, Vasile, *Gellu Naum. Monografie*, Braşov, Editura Aula, 2005.
93. Starobinski, Jean, *Melancolie, nostalgie, ironie*, traducere de Angela Martin, selecția textelor și prefață de Mircea Martin, Editura Meridiane, București, 1993.
94. Starobinski, Jean, *Relația critică*, traducere de Alexandru George, cu o prefață de Romul Munteanu, Editura Univers, București, 1974.
95. Stendhal, *Despre iubire*, traducere de Gellu Naum, Deceneu, București, 2009.
96. Ududec, Laura Elena, *Aspecte ale feminității în literatura română*, Editura Paideia, București, 2016.
97. Vasiu, Ioana, Irina Căbuș (*coord.*), *Viitorismul azi. O sută de ani de la lansarea „Manifestului futurismului”*, Editura Academiei Române, București, 2010.

În periodice

1. „Mozaicul”, revistă de cultură fondată la Craiova în 1838, de Constantin Lecca, serie nouă, anul XVI, nr. 2 (172), 2013.
2. *„M-aş dispreţui dacă n-aş mai găsi în mine nici un fel de demnitate... poetică”,* interviu luat de Iulia Blaga, *România liberă*, nr. 2068, 16 ianuarie 1997.
3. *Alteritatea*, în „Secolul 21”, nr. 1-7, 2002.
4. *Athanor. Caietele fundației „Gellu Naum”,* nr. 2, Editura Herg Benet, București, 2008.
5. *Athanor. Caietele fundației „Gellu Naum”,* nr. 3, Editura Herg Benet, București, 2013.
6. Bălu, Ion, *Gellu Naum şi seducţia visului*, în „România literară”, martie 1979.
7. *Bibliografie Gellu Naum*, în „Observator Cultural”, nr. 23, august 2000.
8. Bittel, Adrian, *Trei răspunsuri la o anchetă semnată cu inițialele a.l.ș (probabil Alex. Leo Șerban), „Un spectacol despre «happy few»”,* Dilema, nr. 222, 25 aprilie – 1 mai 1977.
9. Boca, Paul, *Dante și-a noastră națiune/ Se împacă de minune sau Florența sunt eu*, Art Act Magazine, 30 iunie 2011.

10. Bogza, Geo, *Reabilitarea visului*, în revista ,,unu", martie, 1931
11. Boldea, Iulian, *Avatarurile insurgenţei* în ,,România literară", nr. 48, 2004.
12. Braga, Corin, *Direcţii posibile în cercetarea imaginarului (I)/* Nr. 149-150, ianuarie 2003.
13. Brauner, Victor, Ilarie Voronca, *PICTOPOEZIE*, în ,,75 HP", octombrie 1924.
14. Cârstean, Svetlana, *Lyggia Naum. Orice face el nu poate fi decât frumos (interviu),* în ,,Observator Cultural", martie 2003.
15. Cernat, Bianca Burta, *Pentru un nou biografism*, în „Bucureștiul Cultural", nr.122, 2012.
16. Cernat, Paul, *În căutarea intimității literare*, în ,,Observatorul Cultural", 18.12.2008, nr. 454-455.
17. *Corespondență cu Gellu Naum*, în ,,Teatru", nr. 10, octombrie 1966.
18. Cosma, Mihail, *De vorbă cu Luigi Pirandello*, în revista „Integral", nr. 8, noiembrie – decembrie 1925.
19. Crainic, Nichifor, *Scriitori jertfiți*, în revista ,,Gândire", anul XV, nr. 10, decembrie 1936.
20. Cubleșan, Constantin, *Spaime și obsesii de teroare existențială*, în ,,Steaua", nr. 10, 1980.
21. Dinițoiu, Adina, *Intimitate și corporalitate în literatură*, în ,,Observator Cultural", 30.04.2009, nr. 472.
22. Dora, Pavel, *Interviu cu Gellu Naum*, în ,,România Literară", nr. 30, 1-7 august, 2001.
23. Esrig, David, *Comunismul m-a făcut să rezist până la obsesie (interviu*), în ,,Adevărul", 2 noiembrie 2010.
24. Georgescu, Alice, *Profet în țara lui*, în ,,Teatrul azi", nr. 3, 1997.
25. Laville, Rémy, *Gellu Naum, Poète roumain prisonnier au chateau des aveugles,* Editions L'Harmattan de 1994, fragmente traduse de Cosmina Ionescu, în ,,Observator Cultural", nr. 85, 9 octombrie 2001.
26. *Lector, cititor, carte*, în ,,Vatra", 1-2, 2017, Târgu Mureș.
27. Lejeune, Philippe, *Neliniștea pe care cititorul o încearcă față de istoria sa personală...,* traducere de Iulian Boldea, în ,,Observator Cultural", , nr. 31, 2012.
28. *Lumea la Gellu Naum: index nominum*, în ,,Observator Cultural", nr. 23, august 2000.
29. Matei, Alexandru, *Autoficțiunea, control de rutină*, în ,,Observator Cultural", nr. 184, 2003.
30. Modorcea, Grid, *Un «câine andaluz» românesc*, în ,,Contrapunct", nr. 2-3, februarie-martie 1997.
31. Morariu, Mircea, *Gellu Naum. Exact în același timp,* în ,,Familia", nr. 2, 2005.
32. Pavel, Dora, *Dora Pavel în dialog cu Gellu Naum. ,,Noi o ducem din paranteză în paranteză*", în ,,Contemporanul", anul XVIII, nr. 1, ianuarie 2007.

33. Pavel, Dora, *Gellu Naum. „Cred că poeții s-au născut pe lume așa cum specia își naște o a treia mână*" (interviu), în „România literară", nr. 30, 1-7 august, 2001.
34. Petrovici, I., *O figură uitată: Andrei Naum,* în „Convorbiri literare", revistă fundată de „Junimea" la 1 martie 1867, Director Al. Tzigara-Samurcaș, august-octombrie 1936, nr. LXIX, 8-9, București,
35. Pîrjol, Florina, *Minciuni la persoana I*, în „Observator Cultural", nr. 293, 2005.
36. Pîrvan, Dana, *Frumusețea convulsivă a iubirii*, în „Suplimentul de cultură", nr. 649, 18 iunie 2019.
37. Pîrvan, Dana, *Gellu Naum: orbirea- o cale către sine*, în „Observator Cultural", nr. 785, 14 august 2015.
38. Popescu, Simona, Dan Stanciu, *Lovitura aceea între umeri și gât, Întâlniri cu Gellu Naum*, în „Dilema Veche", anul VI, nr. 65, octombrie 2011.
39. Popescu, Simona, *Natürlich mai există locuri pe care nu le știe nimeni,* în „Observator cultural", nr. 23, august 2000.
40. Rogozan, C., *Numele propriu, propriul nume*, în „Observator cultural", nr. 23, august 2000.
41. Simion, Eugen, *Autobiografia (I),* în „Caiete Critice", nr. 1-2, 2008.
42. Sora, Simona, *Povestea unui performance filozofico-poetic – dialog cu Sanda ROȘESCU,* în „Dilema Veche", nr. 826-827, 19 decembrie 2019-02 ianuarie 2020.
43. Ștefoi, Elena, *Gellu Naum. „Eu sunt Poet și atât"* (interviu), în „Contrapunct", nr. 19, 29 mai 1992.
44. *Traducere, traducători, traductologie,* în „Vatra", nr. 8-9, 2018, Târgu Mureș.
45. Ulici, Laurenţiu, *Gellu Naum: Tatăl meu obosit*, în „Contemporanul", nr. 29, 14 iulie 1972.
46. Ulici, Laurențiu, *Teatrul lui Gellu Naum*, în „Teatru", nr. 7-8, iulie-august 1979.
47. Vinea, Ion, *Manifest activist către tinerime*, în „Contimporanul", nr. 46, 16 mai 1924.
48. Vlad, Sasha, *Fragmente din mesaje către doamna Lygia Naum*, fragmente dintr-o scrisoare adresata doamnei Lygia Naum, datata „Atena, 2 octombrie 2001", în „Observator cultural", nr. 88, 30 octombrie 2001.
49. Voncu, Răzvan, *Cronica ediţiilor: Proza lui Gellu Naum*, în „România literară", nr. 32, 2012.
50. Voronca, Ilarie, *Suprarealism și integralism*, în „Integral", nr.1, 1925.
51. Voronca, Ilarie, *Coliva lui Moș Vinea*, în „unu", nr. 29, septembrie 1930.
52. Voronca, Ilarie, *Omul,* în „Integral", nr. 1, 1 martie 1925.
53. Vrabie, Diana, *Diferențieri tipologice între discursul autobiografic și cel biografic,* în „Limba română", nr. 1-2, 2008.

Dicționare

1. Chevalier, Jean, Alain Gheerbrant (coord.), *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, traducere de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaș (coord.), Daniel Nicolescu, Editura Polirom, Iași, 2009.
2. Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare (volumul 1, A-G)*, Editura Eminescu, București, 1973.
3. Pop, Ion (coord.), *Dicționar analitic de opere literare românești, vol. II: N-Z*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007.
4. Ruști, Doina, *Dicționar de teme și simboluri din literatura română*, Editura Polirom, Iași, 2009.
5. Sasu, Aurel, (coord.), *Dicționarul biografic al literaturii române. DBLR. M-Z*, volumul II, Editura Paralela 45, 2006, Pitești.
6. Zaciu, Mircea, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coord.), *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români*, Editura Albatros, București, 2001.